

19.12.2023

BULETYN

846

NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” ZIEMIA RADOMSKA

Najserdeczniejsze Życzenia
Zdrowych, Spokojnych, Radosnych
Świąt Bożego Narodzenia
i Szczęśliwego Nowego 2024 Roku
Wszystkim Członkom
i Sympatykom NSZZ „Solidarność”
oraz Ich Rodzinom

składa

Zdzisław Maszkiewicz
Przewodniczący Zarządu Regionu
Ziemia Radomska NSZZ „Solidarność”

BOŻE NARODZENIE
2023

Region NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska

Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska
26-600 Radom ul Traugutta 52
e-mail:solidar1@radom.net solidar2@radom.net

Członkowie Zarządu Regionu kadencja 2023-2028:

Rafał Bąk

Jacek Bolek

Ryszard Czupryński

Daniel Dorociński

Tomasz Głuch

Mirosław Górka

Marek Kicior

Norbert Kobacki

Marek Małysa

Renata Małysa

Mariusz Niewiadomski

Katarzyna Ogorzałek

Marcin Ogórek

Elżbieta Przybyłko-Jakubczyk

Wojciech Redestowicz

Andrzej Różański

Adam Słomka

Dariusz Sobczak,

Beata Sułowska

Rafał Szukiewicz

Radosław Szymański

Dorota Walczak,

Andrzej Wójcicki

Grzegorz Wurman

Regionalna Komisja Rewizyjna kadencja 2023-2028:

Jadwiga Poźniak

- przewodnicząca

Ewa Derleta

- wiceprzewodnicząca

Krystyna Kapciak

- wiceprzewodnicząca

Wojciech Nalberski

- sekretarz

Ewa Studzińska

Grzegorz Kubara

Włodzimierz Książek

STYCZEŃ

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

LUTY

PN	WT	ŚR	CZ	PT
			1	2
				3
5	6	7	8	9
12	13	14	15	16
19	20	21	22	23
26	27	28	29	

MAJ

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

CZERWIEC

PN	WT	ŚR	CZ	PT
				1
				2
3	4	5	6	7
10	11	12	13	14
17	18	19	20	21
24	25	26	27	28

WRZESIEŃ

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

PAŹDZIER

PN	WT	ŚR	CZ	PT
	1	2	3	4
7	8	9	10	11
14	15	16	17	18
21	22	23	24	25
28	29	30	31	

Przewodniczący Zarządu Regionu NSZZ "Solidarność" Ziemia Radomska
Zdzisław Maszkiewicz

Prezydium ZR

Beata Sułowska - Wiceprzewodnicząca/Sekretarz ZR

Andrzej Wójcicki - Wiceprzewodniczący ZR/Szef Zespołu ds. Organizacji

Jacek Bolek - Wiceprzewodniczący ZR/Szef Zespołu ds. Akcji Protestu

Nasze konto: Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska

Z REGIONU

IV posiedzenie Zarządu Regionu
NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska
kadencji 2023-2028

2023-11-21

21 listopada odbyło się czwarte w kadencji 2023-2028 posiedzenie Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska. W posiedzeniu uczestniczyła przewodnicząca Regionalnej Komisji Rewizyjnej Jadwiga Poźniak.

Zebranych powitał przewodniczący ZR Zdzisław Maszkiewicz. Porządek obrad przyjęto jednogłośnie. Następnie odbyła się sympatyczna uroczystość wręczenia Medali Komisji Edukacji Narodowej nauczycielom – p. Agacie Kutyle i p. Radosławowi Bielikowi. Srebrną Odznakę Krajowej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” otrzymał przewodniczący ZR Zdzisław Maszkiewicz.

Potem wiceprzewodniczący ZR Jacek Bolek przedstawił zebranym informacje z Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”, który odbywał się 19-20 października br. w Spale.

Następnie wiceprzewodnicząca ZR Beata Sułowska przedstawiła decyzje i uchwały z posiedzenia ZR z 17.10. Odczytała też protokół z obrad ZR z 17.10., który zebrani przyjęli bez wniesienia uwag.

Kolejnym punktem obrad było wykreślenie z rejestru Zarządu Regionu Organizacji Oddziałowej w PZU Życie S.A. w Radomiu oraz Organizacji Zakładowej w Radkowie. Dokonano tego w głosowaniu – przy 1 głosie wstrzymującym.

Omawiano też zgłoszenie 4 firm z naszego do XVI edycji konkursu „Pracodawca Przyjazny Pracownikom” – są to: Publiczna Szkoła Podstawowa w Zawadach Starych, Publiczna Szkoła Podstawowa w Ludwikowie, Publiczna Szkoła Pod-

stawowa r 6 w Radomiu, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Radomiu. W głosowaniu członkowie ZR zdecydowali o tym jednogłośnie.

Następnie Zarząd Regionu przegłosował dwie kandydatury regionalnych koordynatorów ds. obrony praw związkowych na kadencję 2023-2028. Zostali nimi: Beata Sułowska i Marek Małyś (jednogłośnie). Potem zebrani wysłuchali krótkiej informacji dotyczącej organizacji tradycyjnego spotkania opłatkowego, które odbędzie się 19 grudnia 2023 r. w siedzibie ZR przy ul. Traugutta 52. Naszym gościem będzie JE ks. bp Marek Solarczyk, Ordynariusz Diecezji Radomskiej. Początek spotkania o godz. 11.00.

Kolejnym punktem posiedzenia były decyzje finansowe ws. wsparcia publikacji wydawnictwa nt. strajku radomskiej WSI w 1981 r. oraz książki dla dzieci chorych na cukrzycę.

Członkowie ZR wysłuchali również informacji o ławeczce gen. Ku-
klińskiego, uczestnictwie delegacji ZR w obchodach: 22. rocznicy śmierci bp. Jana Chrapka (Radom, 18.10.), rocznicy śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki (Suchowola, 22.10.), 42. rocznicy rozpoczęcia strajku radomskiej WSI (Radom, 26.10.), odsłonięcia tablicy upamiętniającej powstanie NSZZ „Solidarność” w Elektrowni Kozienice

(Kozienice, 9.11.), Narodowego Święta Niepodległości (Radom, Lipsko, Szydłowiec).

Omawiano też obchody 42. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego – 13 grudnia 2023 r. o 12.00 złożenie kwiatów pod pomnikiem Radomskiego Czerwca'76, 10 grudnia o 16.00 koncert rocznicowy w kościele o. Bernardynów z udziałem Jerzego Zelnika i Roberta Grudnia.

Następnie zebrani wysłuchali Jarosława Chmielnickiego i Pawła Surowieckiego z Kingspana Lipsko, którzy przedstawili sytuację w firmie, gdzie nowy prokurent prowadzi działania ewidentnie prowadzące do pozbycia się z zakładu kolejnych członków komisji zakładowej – pretekstem jest „sumowanie” drobnych wykroczeń. Paweł Surowiecki, sekretarz komisji zakładowej w Kingspanie, otrzymał wypowiedzenie z par. 52, ale sąd przywrócił go do pracy do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy.

Szkolenia związkowe
- zapisy

Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska informuje, że organizowane są następujące szkolenia dla członków NSZZ „Solidarność” prowadzone przez trenerów z Działu Szkoleń Komisji Krajowej:

1) Szkolenie „Mobbing, dyskryminacja i nierówne traktowanie w miejscu pracy”, dwudniowe – 25-26.01.2024 r. (czwartek-piątek).

2) Szkolenie „Od konfliktu do porozumienia z pracodawcą”, dwudniowe – 8-9.02.2024r. (czwartek-piątek).

3) „Profesjonalizm organizacji zakładowej”, dwudniowe 21-22.03.2024 r. (czwartek - piątek).

Zapisy przyjmuje wiceprzewodnicząca ZR Beata Sułowska, tel.: 695 153 478, 48-3623804 wew. 21.

NASZE PRAWO

Zabezpieczenie w postaci dalszego zatrudnienia

Uwaga! - Przepisy dotyczące rzeczywistej ochrony działaczy związkowych

22 września 2023 r. weszły w życie przepisy wzmacniające, w sprawach z zakresu prawa pracy, pozycję procesową pracowników, w szczególności tych, których stosunek pracy podlega szczególnej ochronie. Zmiany w prawie są efektem porozumienia podpisanego pomiędzy rządem a „Solidarnością” w czerwcu tego roku w Stalowej Woli.

Przepisy te stanowią realizację zobowiązań państwa polskiego wynikającego m.in. z Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 135 dotyczącej ochrony przedstawicieli pracowników w przedsiębiorstwach i przyznawania im ułatwień. Zgodnie z jej postanowieniami przedstawicielom pracowników w przedsiębiorstwie powinna zostać zapewniona możliwość korzystania ze skutecznej ochrony przeciwko wszelkim aktom krzywdzącym, włącznie ze zwolnieniem, podjętym ze względu na ich charakter lub działalność jako przedstawicieli pracowników, ich przynależność związkową lub uczestnictwo w działalności związkowej.

Ze względu na długość postępowań sądowych w sprawach o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia umowy o pracę i o przywrócenie do pracy ochrona zawarta w prawie materialnym była nieskuteczna. Uzupełnienie jej o gwarancje procesowe sprawi, iż ochrona ta może zostać uznana za skuteczną, czyli taką, jakiej wymagają międzynarodowe zobowiązania Polski. Chodzi o przepis art. 2 i 6 ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o emeryturach pomostowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 1667). Przepis art. 2 wprowadza zmiany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1550), dalej: k.p.c..

Zabezpieczenie w postaci dalszego zatrudnienia

Pierwsza zmiana polega na zmianie brzmienia art. 4772 § 2 k.p.c. Do tej pory, w przypadku pracownika dochodzącego przed sądem uznania wypowiedzenia umowy o pracę za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy, który złożył wniosek o nałożenie w wyroku na pracodawcę obowiązku dalszego zatrudnienia pracownika do czasu prawomocnego zakończenia postępowania, sąd mógł ten wniosek uwzględnić lub nie. Praktyka sądów była różna. Od 22 września br. jeśli pracownik złoży taki wniosek, a wyrok będzie dla niego korzystny, tj. sąd przywróci pracownika do pracy lub uzna wypowiedzenie umowy o pracę za bezskuteczne, sąd będzie zobowiązany nałożyć w wyroku na pracodawcę obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Druga zmiana w przepisach procedury cywilnej jest niezwykle ważna dla ruchu związkowego. Zmiana ta nie dotyczy wszystkich pracowników, ale tylko tych pracowników, których stosunek pracy podlega szczególnej ochronie i którzy dochodzą przed sądem uznania wypowiedzenia umowy o pracę za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy. Zmiana polega na dodaniu art. 755 5 k.p.c. Nowy przepis pozwala na uzyskanie zabezpieczenia przez chronionego pracownika. Zabezpieczenie polega na nakazaniu pracodawcy przez sąd dalszego zatrudnienia pracownika do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Zabezpieczenie trwa aż do prawomocnego zakończenia postępowania. Zgodnie z art. 363 § 1 k.p.c., orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy albo inny środek zaskarżenia.

Obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika wygaśnie w sytuacji, gdy strona nie wniosła środka zaskarżenia w przewidzianym ustawą terminie. Obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika wygaśnie (cd. na str. 5)

Sygn. akt IV P 251/23

POSTANOWIENIE

Dnia 13 listopada 2023r.

Sąd Rejonowy w Radomiu IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
w składzie:

Przewodniczący: Sędzia Grzegorz Kozłowski

po rozpoznaniu w dniu 13 listopada 2023 roku w Radomiu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa Pawła Surowieckiego

przeciwko Kingspan Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Lipsku

o przywrócenie do pracy

postanawia:

udzielić Pawłowi Surowieckiemu zabezpieczenia roszczenia o przywrócenie do pracy poprzez nakazanie Kingspan Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Lipsku dalszego zatrudnienia Pawła Surowieckiego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Sędzia Grzegorz Kozłowski

Za zgodność z oryginałem
Sędziy

Radom, dn. 15 XI 2023

Sędziarz
St. Sekretarz Sądowy

Zofia Górecka

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Dnia 15 listopada 2023 roku Sąd Rejonowy w Radomiu stwierdza, że niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji w całości oraz poleca wszystkim organom, urządowi oraz osobom, których to może dotyczyć, aby postanowienia tytułu niniejszego wykonały, a gdy o to prawnie będą wezwane, udzieliły pomocy. Orzeczenie podlega wykonaniu, jako natychmiast wykonalne.

Powód: Paweł Surowiecki

Pozwany: Kingspan Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Lipsku KRS 0000018175;

Niniejszy odpis postanowienia zaopatrzonego klauzulą wykonalności Sąd Rejonowy w Radomiu IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wydaje powodowi Pawłowi Surowieckiemu, celem wykonania. Wierzyciel zwolniony od kosztów sądowych.

Sędzia

SĘDZIA SĄDU REJONOWEGO

w Radomiu

Grzegorz Kozłowski

gaśnie z chwilą ogłoszenia prawomocnego wyroku, np. w następstwie uwzględnienia apelacji pracodawcy, zmieniającego wyrok sądu rejonowego w ten sposób, że powództwo pracownika zostaje oddalone lub zamiast orzeczenia bezskuteczności wypowiedzenia lub przywrócenia do pracy sąd drugiej instancji zasądzi odszkodowanie. Obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika nie wygaśnie natomiast w przypadku uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Chodzi tu jednak tylko o prawomocność obejmującą roszczenia wskazane w art. 7555 k.p.c. Nie można tą prawomocnością objąć innych roszczeń pracownika dochodzonych w jednym procesie np. o wynagrodzenie za pracę.

Kiedy można wystąpić o takie zabezpieczenie?

Ponieważ art. 7555 k.p.c. dotyczy tylko dwóch roszczeń: roszczenia o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne i o przywrócenie do pracy, to w jego rozumieniu postępowanie będzie prawomocnie zakończone, jeżeli wyrok stanie się prawomocny w odniesieniu do tych roszczeń, nawet w sytuacji gdyby dalej toczyło się postępowanie w odniesieniu do innych roszczeń pracownika.

Pracownik o zabezpieczenie może wystąpić na każdym etapie postępowania. Wniosek ten może być zawarty zarówno w pozwie w innym piśmie procesowym.

Podstawą udzielenia zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia. Sąd będzie mógł odmówić udzielenia zabezpieczenia wyłącznie w sytuacji, gdy roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji. Zastosowanie znajduje przepis art. 7562 k.p.c. Oznacza to, iż pracownik, który obawia się, iż pracodawca może nie chcieć wykonać obowiązku określonego w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia może zabezpieczyć się na taką okoliczność. W przypadku, gdy pracownik obawia się, iż taka sytuacja może mieć miejsce, we wniosku o udzielenie zabezpieczenia pracownik może również wnioskować o nakazanie zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz pracownika, na wypadek naruszenia przez pracodawcę obowiązków określonych w postanowieniu o udzieleniu zabez-

pieczenia. W sytuacji złożenia takiego wniosku (o zabezpieczenie i o nakazanie zapłaty określonej sumy pieniężnej na wypadek naruszenia przez pracodawcę obowiązków określonych w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia) sąd już w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia może zagrozić pracodawcy nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz pracownika, na wypadek naruszenia przez pracodawcę obowiązków określonych w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia.

Rozwiązanie to umożliwił wcześniej, niż w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie tytułu wykonawczego uzyskanie przez pracownika orzeczenia sądu nakazującego pracodawcy spełnienie świadczenia pieniężnego.

Przepis nie pozwala na zmianę postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, co uniemożliwia zmianę sposobu zabezpieczenia z nakazania dalszego zatrudnienia na inne - np. świadczenie pieniężne. Pracodawca może żądać uchylenia prawomocnego postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia wyłącznie w sytuacji, gdy wykaze, że po udzieleniu zabezpieczenia ze swojej winy pracownik ciężko naruszył podstawowe obowiązki pracownicze lub popełnił przestępstwo, które uniemożliwia dalsze zatrudnianie go na zajmowanym stanowisku, jeżeli przestępstwo jest oczywiste lub zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem lub utracił ze swojej winy uprawnienia konieczne do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku tj., gdy zaistniały przesłanki, o których mowa w art. 52 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy.

Art. 6 ustawy o zmianie ustawy o emeryturach pomostowych oraz niektórych innych ustaw odnosząc się do postępowań wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy tak naprawdę nie określa, jakie przepisy sąd będzie musiał stosować. Tutaj wybór, jakie przepisy należy stosować, będzie należał do powoda, czyli do wnioskodawcy. Przepis ten natomiast nie obejmuje postępowań, które zostały wszczęte, ale nieprawomocnie zakończone.

Mamy już pierwszy taki przypadek w Regonie Ziemia Radomska. Paweł Surowiecki, sekretarz komisji zakładowej w Kingspanie, otrzymał wypowiedzenie z par. 52, ale sąd przywrócił go do pracy do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy.

ANDRZEJ GUT - WSPOMNIENIE

Andrzej Piotr Gut (1950 – 2023)

Urodził się 19 maja 1950 r. w Warce. Żona Maria. Synowie: Mikołaj i Maksymilian. Z wy-

kształcenia technik mechanik, według opinii innych: regionalista, kompozytor, muzyk, wokalista, pasjonat historii i autor opracowań dotyczących historii Warki i ludzi z nią związanych, archiwista, animator kultury. Ze względu na pełnione funkcje: działacz społeczny, związkowy, samorządowiec. Honorowy Członek Towarzystwa Miłośników Miasta Warki im. Kazimierza Pułaskiego.

Uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 2 im. Kazimierza Pułaskiego. Wstępuje do harcerstwa. W szkole średniej działa już w zespo-

łach muzycznych, które uczestniczą w różnego rodzaju uroczystościach szkolnych i miejskich. W latach 1971 - 1973 odbywa zasadniczą służbę wojskową - w Technicznej Szkole Wojsk Lotniczych w Zamościu. Po pięciu miesiącach zostaje

przeniesiony do jednostki wojskowej w Dęblinie do I Eskadry Technicznej w „Szkole Orłąt” jako starszy mechanik samolotowy. Po odbytych szkoleniach w COSSTWL w Oleśnicy w roku 1977 otrzymuje funkcję technika samolotowego i awans na stopień Młodszego Chorążego oraz propozycję pozostania w wojsku - z czego nie skorzystał. W listopadzie 1973 r. podejmuje pracę w Ośrodku Badawczo - Rozwojowym Narzędzi „Monokryształy” w Warce, gdzie pracuje na stanowisku brygadzysty. Po ciężkiej chorobie zagrażającej życiu (w latach 1982 - 1987) przechodzi na rentę inwalidzką.

W roku 1980 rozpoczął realizację marzeń o wolnej Polsce. Włącza się czynnie w działalność społeczno-polityczną w Niezależnym Samorządnym Związku Zawodowym „Solidarność”. Do działalności powraca w roku 1989. Włącza się do działającego w Warce Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” i rozpoczyna reaktywację NSZZ „Solidarność”. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa Warki, w roku 1990 zakłada Międzyzakładową Komisję Związkową NSZZ „Solidarność”. Do roku 2006 pełni społeczną funkcję przewodniczącego MKZ - u. Jest również inicjatorem powstania Terenowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność”, gdzie w latach 1990 - 2002 pełni funkcję przewodniczącego. W skład TKK wchodzi Komisje Zakładowe z terenu gminy Warka. Organizuje dla mieszkańców Warki Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę, Lichenia i Kałkowa. Podczas Walnego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska w 1992 r. zostaje wybrany członkiem Prezydium Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska, w którym jest odpowiedzialny za szkolenia. Funkcję tę pełni w latach 1992 - 2006. W latach 1992 - 2002 jest człon-

(cd. na str. 6)

kiem Rady Edukacji Związkowej przy Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”. Organizuje szkolenia dla związkowców z Regionu i sam bierze udział w szkoleniach organizowanych przez Związek, zdobywa tytuł Instruktora Związkowego. Brał udział w szkoleniu w Anglii zorganizowanym przez tamtejsze Związki Zawodowe.

Andrzej Gut działając w Komitecie Obywatelskim, jak i w wareskiej „Solidarności” organizuje akcje charytatywne dla ubogich mieszkańców Warki. Dzięki jego zaangażowaniu Związek wspiera wyjazdy dzieci ze szkół wareskich na wycieczki. Jest w zespole redakcyjnym pierwszej gazety lokalnej po zmianach ustrojowych w Polsce – Głosie Warki.

W roku 2006 jest członkiem zespołu redakcyjnego Nowej Gazety - Grójeckiego Miesięcznika Społeczno – Kulturalnego. Organizuje wiele wystaw rocznicowych i programów słowno-muzycznych związanych z „Solidarnością”, w tym wareską i postacią błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki. Prezentowane są one m. in.: w Warszawie, Radomiu, Szydłowcu, Warce, Zwoleniu, Pionkach, Białobrzegach.

W roku 1994 z hasłem „Lepiej dawać jest niż brać” zostaje wybrany do Rady Miejskiej w Warce. W latach 1998 - 2002 jest Radnym Rady Powiatu Grójeckiego. W latach 2006 - 2010 ponownie pełni funkcję Radnego Rady Powiatu Grójeckiego, przewodniczącego Komisji Oświaty Kultury Turystyki i Sportu, wiceprzewodniczącego Komisji Integracji Europejskiej i Promocji Powiatu oraz wiceprzewodniczącego Komisji Rewizyjnej, a w latach 2004 - 2006 Prezesa Klubu Chrześcijańskiego Ruchu Samorządowego Powiatu Grójeckiego.

Od samego początku działalności społecznej Andrzej Gut działa na rzecz zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców Warki i okolic. W 1966 przystępuje do tworzącego się w Warce zespołu muzyki młodzieżowej Szafrany. Zespół Szafrany grał na różnego rodzaju uroczystościach szkolnych oraz miejskich. Brał udział w eliminacjach i przeglądach m. in.: w Warce, Białobrzegach, Grójcu,

Żyrdardowie, Warszawie. Zespół zakończył działalność w roku 1984. Na początku lat 70-tych zakłada zespół, z którym gra muzykę sakralną podczas młodzieżowych Mszy św. oraz innych uroczystości kościelnych.

W roku 1991 z inicjatywy Andrzeja Guta powstaje Kabaret Dziekanka przy Domu Kultury w Warce. W kabarecie działał do 1995 r. Tworzył piosenki, w tym wiele piosenek o Warce, był też ich wykonawcą oraz opracowywał programy z własną muzyką do wierszy ks. Pawła Heintscha, Mariana Hemara i Haliny Konopackiej.

Na początku tworzenia się Akcji Katolickiej przy parafii św. Mikołaja w Warce w roku 1995 zakłada i prowadzi sekcję kulturalną, pracuje z młodzieżą z wareskich szkół, tworzy zespół „Anima”. W roku 1998 podjął inicjatywę ufundowania i umieszczenia na frontonie kościoła Matki Bożej Szkaplerznej w Warce Epitafium Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki - męczennika za wiarę i Ojczyznę, kapelana Solidarności. Wspiera budowę Domu Pielgrzyma AMICUS przy kościele św. Stanisław Kostki na Żoliborzu w Warszawie. Stara się o pozyskanie dla Warki relikwii błogosławionego ks. Jerzego Popiełuszki. W roku 2015 w kościele Matki Bożej Szkaplerznej w Warce organizuje uroczystość wprowadzenia relikwii do kościoła. W 2002 roku opracowuje album „Warka - historia, dzisiaj, jutro”.

W 2007 r. w 150. rocznicę powrotu do Warki z zesłania na Syberię Piotra Wysockiego - inicjatora Powstania Listopadowego, Andrzej Gut tworzy Społeczny Komitet dla uczczenia tej rocznicy i postaci bohatera Nocy Listopadowej poprzez wybudowanie pomnika. Pełni funkcję przewodniczącego. Z jego inicjatywy Rada Miejska w Warce ogłasza rok 2007 Rokiem Piotra Wysockiego.

W grudniu 2018 r. Andrzej Gut wstępuje w jego szeregi do Chorągwi Świętego Jana Pawła II w Krakowie. Podejmuje inicjatywę utworzenia Chorągwi w Warce. 24 lutego 2019 r. nastąpiło erygowanie Chorągwi Zakonu Rycerzy Jana Pawła II Matki Bożej Szkaplerznej w Warce.

Maria Gut

STAN WOJENNY

W tym roku obchodzimy 42. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w naszym kraju. Był to akt całkowicie bezprawny nawet w świetle komunistycznego prawa z 1981 roku i skutkował śmiercią lub cierpieniami wielu tysięcy Polaków. Spowodował też masową emigrację wielu naszych rodaków na skalę dotąd w Polsce niespotykaną. Członków ówczesnej junty wojskowo-esbeckiej nigdy za to wszystko nie osądzono.

Stan wojenny był przygotowywany dużo wcześniej, niż się oficjalnie podaje, nawet nie wiosną 1981 roku, lecz już latem 1980. Świadczą o tym ujawniane wciąż dokumenty Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z tego okresu. Zatem dyskusje i spory o rzekomo dramatycznej i nagłej decyzji wprowadzenia stanu wojennego przez władze komunistyczne PRL, rozważania o wyborze mniejszego zła i pewnej interwencji wojsk sowieckich tracą na znaczeniu, jeśli nie stają się w ogóle bezprzedmiotowe.

W dniu 16 marca 2011 roku Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie wydał orzeczenie, że Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego i Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej złamały ówczesną konstytucję i umowy międzynarodowe. Oznacza to, że stan wojenny został wprowadzony nielegalnie.

Prawo nie działa wstecz

Rada Państwa PRL, która wydawała dekrety z mocą ustawy, mogła wprowadzić stan wojenny tylko między sesjami Sejmu, a w grudniu 1981 roku trwała sesja sejmowa. W związku z tym Sejm PRL nie powinien był zatwierdzać dekretów o stanie wojennym, a jednak zatwierdził je. Ponadto dekrety zostały niewłaściwie ogłoszone, ponieważ wydrukowane były w Dzienniku Ustaw dopiero 17 i 18 grudnia 1981 roku, a obowiązywały już od 12 grudnia 1981 roku, co oznaczało niekonstytucyjne działanie prawa wstecz.

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzili m.in., iż represyjność dekretów polegała na tym, że przewidywały karanie za czyny, które popełnione były przed 13 grudnia 1981 roku, a nie były kwalifikowane jako przestępstwa.

Stan wojenny był więc istocie zamachem stanu opartym na dekretach wydanych wbrew prawu. WRON nieprawnie powoływała się na art. 32 Konstytucji PRL stwierdzający, że Rada Państwa może wydawać dekrety z mocą ustawy wyłącznie między sesjami sejmu. W grudniu 1981 r. trwała trzecia sesja Sejmu VIII kadencji. Dekrety datowane na 13 grudnia 1981 r. zostały podpisane do druku dopiero w nocy z 16 na 17 grudnia 1981 r., a Sejm przyjął ustawę dopiero 25 stycznia 1982 r. Natomiast sądy skazywały w trybie doraźnym za udział w wydarzeniach, które nastąpiły przed ogłoszeniem dokumentów. Pierwsze za-

(cd. na str. 7)

trzymania członków „S” rozpoczęły się jeszcze przed północą 12 grudnia i wtedy też przerwano łączność telefoniczną i teleksową.

Planowali już w 1980 r.

Już od pierwszych strajków w lipcu 1980 roku najwyższe władze MSW prowadziły akcje przeciw strajkującym i opozycji, które zakończyły się wprowadzeniem stanu wojennego. 16 sierpnia 1980 roku rozpoczęto je pod kryptonimem Akcja Lato 80. Lato 80 skończyło się zimą 1981 roku. Już w dokumencie z grudnia 1980 roku używa się określenia stan wojenny i mówi się o konieczności jego wprowadzenia. Dylematem władz PRL było więc nie to, czy stan wojenny wprowadzać, lecz kiedy go wprowadzić, tak by całkowicie zniszczyć, jak to określano, „wroga siły przeciwników systemu”. Dla partyjnej i wojskowej władzy nie tylko opozycja, ale i wielomilionowe rzesze należące do „Solidarności” stały się wojennym wrogiem, przeciwnikiem, którego należy zniszczyć, by zachować swoją władzę. Wszystkie porozumienia strajkowe, negocjacje i rozmowy z „Solidarnością”, polityczne ustępstwa, były tylko grą taktyczną, która miała zwieść, rozbić, skonfliktować przeciwnika, którym teraz stawiała się większość społeczeństwa.

Operacja Lato 80 była przygotowaniem stanu wojennego w sztabie MSW, dopiero później, jako długotrwała, wymagająca kompleksowej mobilizacji, akcja wojskowa, była kontynuowana w Ministerstwie Obrony Narodowej przez generałów Jaruzelskiego, Kiszcza i Siwickiego. Już 16 sierpnia, a więc dwa dni po rozpoczęciu strajku w Stoczni Gdańskiej i dzień przed ogłoszeniem 21 postulatów strajkowych, zostaje powołany specjalny sztab MSW do kierowania Operacją Lato 80, składający się z kilkunastu generałów i pułkowników, z generałami Stachurą i Ciastoniem na czele. Miał on przygotować mobilizację w całym kraju połączonych sił Milicji, Służby Bezpieczeństwa, a nawet rezerwistów, do opanowania sytuacji wybuchowej i kontrolowania środowisk opozycji i Kościoła. Jeszcze w czasie trwania strajku w Stoczni i negocjacji przedstawicieli z komisją rządową, sztab operacji planował ochronę, czyli przejęcie kontroli nad ważnymi strategicznie obiektami. W notatce służbowej z 28 sierpnia zapisano: „Proponowane obiekty do ochrony to: radiostacje i centra nadawcze radia i telewizji, (...) węzły łączności, magazyny rezerw państwowych, ujęcia wody w większych miastach, duże składy MPiS, stacje pomp rurociągu „Przyjaźń”, banki, gazownie”.

Gotowi na wszystko

Machina przyszłego stanu wojennego ruszyła już od momentu nasilenia strajków i powoli, metodycznie nabierała rozpędu, mobilizując wszystkie siły milicji, służby bezpieczeństwa, agentury, w końcu wreszcie wojska, gdy okazało się, że przeciwnikiem jest niemal całe społeczeństwo.

Od połowy października 1980 roku zostaje wprowadzony w MSW stan podwyższonej gotowości, inwigilacja środowisk opozycyjnych, możliwie represjonowania wszystkich podejrzanych o prowadzenie działalności antypaństwowej. Przygotowano także plan powołania rezerwy osobowej MSW. W końcu listopada opracowano szczegółowy plan ochrony obiektów MSW, z zapewnieniem awaryjnych środków łączności, żywności, oświetlenia.

W końcu roku 1980 nastąpiło pewne złagodzenie sytuacji, pozorny rozejm. Jednakże z tego właśnie czasu pochodzi dokument świadczący o dalszych przygotowaniach do stanu wojennego – tu właśnie po raz pierwszy użyto tego określenia. Dokument pt. „Ustalenia dotyczące współdziałania Sztabu Generalnego WP i Sztabu MSW oraz koordynacji współ-

nich zadań w przedmiocie ochrony i obrony obiektów kierownictwa PZPR i rządu PRL oraz obiektów własnych

MON i MSW na terenie miasta stołecznego Warszawy w przypadku wprowadzenia stanu wojennego” podpisany przez generała Szklarskiego i pułkownika Pawlikowskiego, który regulował ścisłą otądz współpracę wszystkich ośrodków władzy PRL. W końcu roku 1980 stan wojenny był zatem już przesądzony, pozostawał tylko wybór momentu, który by zapewniał skuteczne uderzenie.

Na wiosnę 1981 r. premierem został szef MON generał Jaruzelski. Otądz sytuacja stale już się zaostrzała, zwłaszcza po „prowokacji w Bydgoszczy” w marcu 1981, gdy na sesji miejskiej oficjalny przedstawiciel regionu „Solidarności” Jan Rulewski został pobity przez funkcjonariuszy MO. Pod wpływem konfliktów „Solidarność”, która liczyła już około 7 milionów członków, radykalizowała się, co wywoływało ostre podziały w PZPR: Kania był przeciwny użyciu siły wobec „Solidarności”, Jaruzelski i Kiszcza, który został szefem MSW po Milewskim, byli zdecydowani na jej użycie.

Dokumenty Mozgawy

Władze MSW, jak wynika z dokumentów, chciały oprzeć się na ludziach pewnych i oddanych, odwołano się więc do rezerw osobowych, przeszkolono tysiące rezerwistów i rencistów MSW. Na wiosnę 1981 nastąpiła pełna mobilizacja agentury. Zgodzono się na fałszowanie dowodów osobistych przy opisywaniu fikcyjnej pracy cywilnej agentów. Z końca marca pochodzą dwa dokumenty podpisane przez pułkownika Mozgawę o przyznawaniu broni pracownikom KC PZPR oraz tajny, specjalnego znaczenia sztyrogram do wszystkich komendantów MO o wydawaniu sekretarzom komitetów wojewódzkich PZPR broni krótkiej i ręcznych miotaczy gazowych. Z 19 kwietnia pochodzi dokument zawierający pełne instrukcje na wypadek wprowadzenia stanu wojennego. Są w nim już wszystkie zasadnicze postanowienia późniejszego dekretu o stanie wojennym z 13 grudnia 1981 roku.

Na początku października sztab MSW wydał polecenie Komendantom Wojewódzkim MO, by otworzyć osobiście posiadane pakiety z dokumentami stanu wojennego przeznaczonymi dla KWMO; zapoznać się z zawartymi w nich aktami prawnymi, a w dokumencie z 25 X, a więc na długo przed konfliktami na początku grudnia, które rzekomo przesądziły o wprowadzeniu stanu wojennego, podano jego ostateczne uzasadnienie:

„Jako jedyne rozwiązanie uznać należy wprowadzenie stanu wojennego na terytorium całego kraju. Niezwłoczne wprowadzenie stanu wojennego uzasadnia fakt, że wpływy Partii i Rządu nie ulegają umocnieniu, zaś narzucenie terminu konfrontacji przez siły kontrrewolucyjne może nastąpić w jeszcze mniej sprzyjających warunkach. Zastosowanie tego środka winno stworzyć Rządowi warunki do realizacji programu zmierzającego do wyprowadzenia kraju z kryzysu, przywrócenia ładu, porządku i dyscypliny społecznej. Wprowadzenie tego stanu umożliwi odizolowanie sił kontrrewolucyjnych i ich środków propagandowych od społeczeństwa, stworzy warunki dla odbudowy wpływów Partii i Rządu”.

W informacji MSW z 20 grudnia podano, że do całej pacyfikacji kraju, zwłaszcza strajków wybuchających przemennie w zakładach pracy po 13 grudnia powołano 45 tysięcy żołnierzy MSW, 1800 środków transportu, z czego sformowano 44 pułki i 8 batalionów. Ogółem przejęto 492 obiekty przez wojsko i 891 przez MO. W działaniach specjalnych we współdziałaniu z MO wzięło udział łącznie 80 tysięcy żołnierzy, ponad 1600 czołgów, ok. 1200 transporterów opancerzonych, 660 BWT i ponad

(cd. na str. 8)

9200 samochodów. Taką armię wystawiły władze PRL przeciw własnemu społeczeństwu.

W akcji Azalia przejęto ogółem 320 obiektów RTV i łączności telekomunikacyjnej. W akcjach Jodła i Klon do 20 grudnia internowano 4732 osoby. Przeprowadzono rozmowy dyscyplinujące z 5171 osobami, z czego 4749 osób zobowiązało się do przestrzegania istniejącego porządku prawnego i niepodejmowania działań na szkodę PRL. 379 osób, które nie podpisały takiej deklaracji lojalności, internowano.

Bez „Teleranka”

Prawo stanu wojennego stanowiły wspomniane już na wstępie dekrety. Za ich nieprzestrzeganie groziły drakońskie sankcje do kary śmierci włącznie. Wprowadzono godzinę milicyjną od 22.00 do 6.00,

odebrano swobody obywatelskie, w tym prawo zrzeszania się i wolność słowa.

13 grudnia odcięto Polaków od informacji, zawieszono wydawanie prasy oraz nadawanie programów radiowych i telewizyjnych. Ukazywały się jedynie dwa dzienniki ogólnopolskie „Trybuna Ludu” i „Żołnierz Wolności” oraz 16 terenowych dzienników partyjnych redagowanych przez „wytypowane zespoły gazet partyjnych”, telewizja i radio zostały zmilitaryzowane, a dziennikarzy i innych pracowników mediów poddano weryfikacji. Rozpowszechnianie informacji bez zgody władz wojennych groziło karą od roku do 10 lat więzienia. Według różnych źródeł pierwszego dnia stanu wojennego internowano od 5 do 6,5 tys. osób.

(ppp)

BOŻE NARODZENIE 2023

Żłóbek czyli jasełka

Historia zwyczajów bożonarodzeniowych

Gdy wśród uroczystej ciszy świętej nocy Bożego Narodzenia udamy się do kościoła, przywita nas w nim, gdzieś obok ołtarza, żłóbek - zainscenizowany przy pomocy figur obrazek z życia Świętej Rodziny. Najświętsza Panna z nowonarodzonym Dzieciątkiem na sianie, nad nimi schylony św. Józef, obok nieodmiennie „bydlątka” - wół i osioł, nieco dalej nadbiegający pasterze, a prócz tego inne jeszcze postacie i rekwizyty, zależnie od pomysłowości i zdolności miejscowych dekoratorów. Podziwiając (a może i ganiąc) co roku efekty ich wysiłku, czyż zastanawiamy się, skąd wziął się w Kościele ten zwyczaj?

Żłóbek czyli jasełka (bowiem rozróżnienie na żłóbek z martwymi figurkami i jasełka odgrywane przez żywych aktorów nie było kiedyś wcale dostrzegane) mają swoją długą tradycję - jak prawie wszystko, co dzieje się w kościelnych murach.

Wszystko przez Franciszka?

Tradycja przechowała wręcz datę dzienną narodzin żłobkowego obyczaju. Wiąże się on ze św. Franciszkiem z Asyżu. To jedna z najpiękniejszych postaci chrześcijaństwa: bogaty młodzieniec, który pewnego dnia po prostu poszedł za Chrystusem - rozdał wszystko, co miał, by żyć w ubóstwie i w radości głosić wszystkim miłość Boga i bliźniego. Jak rzadko kto nadawał się on na pomysłodawcę radosnego obrazka betlejemskiej stajenki. Na trzy lata przed swą śmiercią - a więc był to rok 1223 r. - urządził on w pewnej grocie w lesie opodal miejscowości Greccio szczególnego rodzaju nabożeństwo bożonarodzeniowe. Chciał - jak opowiada współczesny biograf świętego - wykorzystać wspomnienie Narodzin Pana dla rozbudzenia pobożności okolicznych ludzi. W grocie ustawił więc żłób, wypełnił go sianem, sprowadził żywego wołu i osła. W roli betlejemskich pasterzy wystąpić mieli oczywiście autentyczni pastuszkowie i chłopcy z okolicy, którzy zeszli się na nabożeństwo. Nie mamy natomiast pewności, czy przy żłobku tym znalazły się główne postacie - Św. Rodzina.

Obrazy, ilustrujące ten fragment żywota św. Franciszka, ukazują go odprawiającego Mszę w żłobku, w którym spoczywa Dzieciątko; inne pokazują wzruszającą scenę, gdy święty delikatnie tuli budzące się Dziecię.

W noc wigilijną odprawiono u grotu mszę św., a św. Franciszek odśpiewał Ewangelię i „wypełniony pobożnością, zalany łzami, uniesiony radością” wygłosił wspaniałe kazanie. „Las rozbrzmiewał głosami, a święta ta noc zajaśniała światłem”.

Od kiedy w Polsce?

Zakonnicy św. Franciszka wcześniej dotarli też do odległej Polski. Czy przynieśli ze sobą od razu żłóbek - niestety nie potrafimy tego stwierdzić. Na pewno kładli szczególny nacisk na oprawę nabożeństw bożonarodzeniowych. To w tym kręgu powstawały najstarsze polskie kolędy - niektóre śpiewane po dziś dzień (np.: „Anioł pasterzom mówił”). W polskich zapisach średniowiecznych brak jednak prawie jakichkolwiek wzmianek o żłóbkach. Późno dopiero, bo w II połowie XV w., słyszymy, że we Lwowie księża bernardyni (a więc zakon z rodziny franciszkańskiej) wystawiali w swym kościele bardzo okazały żłóbek. Były w nim piękne figury Dzieciątka i Maryi, były żywe wół i osiołek. Ta pięknie urządzona scenka wzbudzała ogromne zainteresowanie. Ludzie z całego miasta zbiegali się do bernardynów, by podziwiać ich żłóbek. A działało się to ze szkodą dla wszystkich innych kościołów, które traciły wiernych (co plebani potrafili skrzętnie przełiczyć na utracone dochody z ofiar na tacę). Złożono więc na bernardynów skargę u miejscowego arcybiskupa - dzięki czemu zresztą wiemy o całej tej sprawie. Owe problemy towarzyszące bernardyńskiemu żłóbkowi są bardzo charakterystyczne. Widać bowiem wyraźnie, że żłóbek jest jeszcze wielką i rzadką, wręcz wyjątkową atrakcją. Wnosić stąd można, że zwyczaj ten nie był jeszcze wcale w Polsce powszechny i ugruntowany - przynajmniej na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej. Ale już w najbliższych dziesięcioleciach bożonarodzeniowe inscenizacje upowszechniły się i wyszły poza mury franciszkańskich czy bernardyńskich klasztorów. Franciszkański pomysł naśladowano we wszystkich świątyniach. Jędrzej Kitowicz, piszący u schyłku dawnej, szlacheckiej Polski (a więc w połowie XVIII w.), wyjątkowo bystry obserwator ówczesnych obyczajów, o jasełkach pisał: „kiedy nastały, nie wiem, jak jednak pamięcią sięgam, we wszystkich kościołach były używane”. Kitowiczowi zawdzięczamy też wyraźny wywód, że „Jasła i żłób są imiona jedną rzecz znaczące”. Opis żłóbków podany barwnie przez tego autora niczym prawie się różni od tego, co i dzisiaj spotykamy w naszych kościołach. Bernardyni urządzali w sam dzień Bożego Narodzenia, pod wieczór, ceremonię kołysania Jezuska. Odbywała się nie w kościele, lecz w sali przy furcie klasztornej; nie była też dostępna publicznie, ale tylko dla zakonników i zaproszonych, szczególnie zaufanych osób. Wystawiano typowe figury żłobkowe: Maryję, Józefa i Dziecię w kołysce, którą uczestnicy kolejno kołysali, przy śpiewie pobożnych pieśni. I ten zwyczaj, choć słabo poza cytowanym opisem znany, ma bardzo starą metrykę. Tylko w związku z nim zrodzić się bowiem chyba mogła staropolska pieśń „Pana Jezusowe dzieciństwo kołysając”, znana już w połowie XVI w. - a więc dobre 200 lat przed Kitowiczem.

(ppp)

Radomsko Ziemia Radomska

2024

Telefony: centrala/sekretariat ZR – 483623804
sekretariat - wew. 21; przew. Zdzisław Maszkiewicz - wew. 23;
skarbnik - wew. 28;
redakcja „Biuletynu” - wew. 29; księgowość - wew. 30

SO	N
3	4
10	11
17	18
24	25

MARZEC							
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N	
				1	2	3	
4	5	6	7	8	9	10	
11	12	13	14	15	16	17	
18	19	20	21	22	23	24	
25	26	27	28	29	30	31	

KWIECIEŃ						
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

SO	N
1	2
8	9
15	16
22	23
29	30

LIPIEC						
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

SIERPIEŃ							
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N	
			1	2	3	4	
5	6	7	8	9	10	11	
12	13	14	15	16	17	18	
19	20	21	22	23	24	25	
26	27	28	29	30	31		

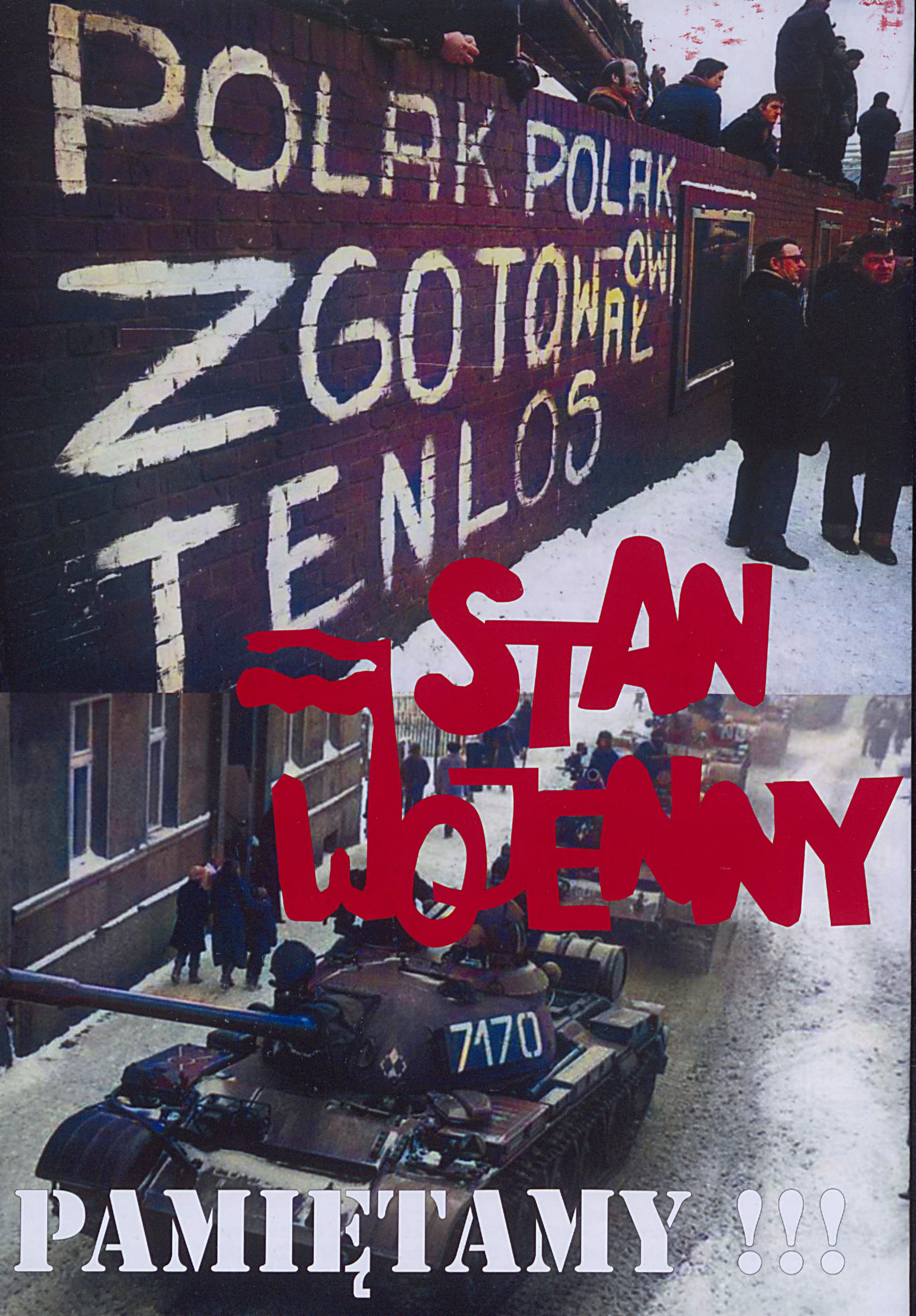
SO	N
5	6
12	13
19	20
26	27

LISTOPAD							
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N	
				1	2	3	
4	5	6	7	8	9	10	
11	12	13	14	15	16	17	
18	19	20	21	22	23	24	
25	26	27	28	29	30		

GRUDZIEŃ						
PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	N
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

2024

Katarzyna Ogorzałek - Skarbnik ZR/Szef Zespołu ds. Budżetowych
Daniel Dorociński - Szef Zespołu ds. Promocji i Rozwoju Związku
Rafał Szukiewicz - Rzecznik Prasowy ZR/Szef Zespołu ds. Szkoleń

**STAN
WOJENNY**

PAMIĘTAMY !!!